

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MANTIQUIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH

Xoshimova Feruza

Andijon davlat pedagogika instituti boshlang'ich ta'lim 3 kurs talabasi

Xakimova Nargizaxon

Andijon davlat pedagogika instituti boshlang'ich ta'lim kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Boshlang'ich ta'lim inson hayotida muhim rol o'ynaydigan bilim, ko'nikma va qobiliyatlarning shakllanish davridir. Ayniqsa, mantiqiy fikrlashning rivoji bolalarning nafaqat ta'lim olishdagi muvaffaqiyatiga, balki kundalik hayotda muammolarni hal qilish qobiliyatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirish haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: mantiqiy fikrlash, boshlang'ich ta'lim, TIMSS, PIRLS, Xalqaro baholash tizimlari, maktab o'quvchilari, ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy pedagogika, intellektual rivojlanish, o'qituvchining roli

Аннотация: Начальное образование — это период формирования знаний, навыков и умений, которые играют важную роль в жизни человека. В частности, развитие логического мышления оказывает существенное влияние не только на успешность детей в учебе, но и на их способность решать задачи в повседневной жизни.

В данной статье рассматривается развитие логического мышления у учащихся начальной школы.

Ключевые слова: логическое мышление, начальное образование, TIMSS, PIRLS, международные системы оценки, школьники, повышение качества образования, современная педагогика, интеллектуальное развитие, роль учителя

Annotation: Primary education is a period of formation of knowledge, skills and abilities that play an important role in human life. In particular, the development of logical thinking has a significant impact not only on the success of children in education, but also on their ability to solve problems in everyday life. This article discusses the development of logical thinking in primary school students.

Keywords: logical thinking, primary education, TIMSS, PIRLS, International assessment systems, schoolchildren, improving the quality of education, modern pedagogy, intellectual development, the role of the teacher

KIRISH

O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining uzoq muddatli maqsad va vazifalarini amalga oshirish, yuqori samarali ish o'rinlarini modernizatsiya qilish bo'yicha maqsadlarni qo'ydi. Shunday ekan, mamlakatimizning XXI asrdagi muvaffaqiyati fanni talab qiladigan va yuqori texnologiyali ishlab chiqarishlar uchun malakali mutaxassislarga bo'lgan ehtiyojni qondirish nuqtai nazaridan, bu bevosita yuqori sifatli matematik ta'limga bog'liq. "Matematikani o'rganish ta'limda tizimli rol o'ynaydi, insonning kognitiv qobiliyatlarini, shu jumladan mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi...". Bularning barchasi zamonaviy jamiyatda nafaqat yaxshi ma'lumotga ega bo'lgan mutaxassislarning, balki qutidan tashqarida fikr yurita oladigan mutaxassislarning mavjudligini nazarda tutadi. Shu munosabat bilan, asosiy umumiy ta'limning ustuvor yo'nalishi - o'rganishga, o'z-o'zini tarbiyalashga va olingan bilimlarni amaliyotda qo'llashga qodir bo'lgan o'quvchilarning rivojlanish salohiyatini ro'yobga chiqarishdir. Insonning fikrlash qobiliyatining muhim tarkibiy qismlaridan biri bu mantiqiy savodxonlik, ya'ni har qanday intellektual faoliyatda zarur bo'lgan ma'lum bir minimal mantiqiy ko'nikma va bilimdir.

Mantiq to'g'ri fikrlash qonuniyatlari va shakllarini o'rganadi. Pedagogika uchun mantiqni bilish juda muhimdir. Har bir o'quv fanining mantiq'i uni o'zlashtirish jarayonida o'quvchilar tomonidan shakllantirilishi kerak bo'lgan mantiqiy amallar tizimini, ular erishishi kerak bo'lgan umumlashmalarni belgilaydi. Fikrlash o'yin, ta'lim, mehnat va boshqa turli faoliyat turlarida rivojlanadi. Agar ta'lim tizimli tashkil etilsa, o'z-o'zidan mantiqiy bo'lsa, o'quvchilar o'quv jarayonida o'ylash va fikrlash orqali o'rgansa, ularning mantiqiy tafakkuri yanada muvaffaqiyatli rivojlanadi. Kognitiv faoliyat muvaffaqiyatli faollashadi va rivojlanadi, qachonki, o'quvchilar yangi savollardan xabardor bo'lib, ularga javob izlashda, avval o'qituvchi bilan hamkorlikda, so'ngra mustaqil ravishda, asta-sekin oddiydan murakkabroq savollarga o'tilsa. Darhaqiqat, ijodiy fikrlash va tanqidiy fikrlash hozirgi ta'limning dolzarb mavzularidan biridir. Samarali va innovatsion yechimlarni ishlab chiqish uchun ijodiy fikrlash tanqidiy fikrlash bilan to'ldirilishi kerak. Agar jarayonga tanqidiy nuqtai nazar bilan qaramasangiz, ijodkorlik har doim samarasiz bo'ladi.

Tanqidiy fikrlash - bu ma'lumotlar, g'oyalar va dalillarni sinchkovlik bilan baholash, shuningdek, fikrlash jarayonini chuqur tushunish orqali ishlarning haqiqiy holatini bilish uchun faol izlanish. Ta'limning har bir bosqichidagi har bir fanning mazmuni o'quvchilarga nafaqat idrok etish va takrorlashni, balki aks ettirishni ham talab qiladigan savollarni qo'yish imkonini beradi. Bunday ishlar o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi, ya'ni savollarni tanib olish, ularni aniqlashtirish yo'llarini topish, buning uchun zarur bo'lgan amallarni bajarish va to'g'ri xulosalar chiqarishning umumlashtirilgan qobiliyati. Fikrlash o'rganish qobiliyatining markazidir.

Ko'pincha 1-sinfga chiqqan bolalar o'qiy oladi, hisoblaydi va maktabga to'liq tayyor bo'lib tuyuladi. Biroq, ba'zi o'quvchilar o'qishning birinchi oylaridayoq muammolarni hal qilish va tushuntirish, muayyan qoidalar va tushunchalarni shakllantirish, sabab-ta'sir munosabatlarini o'rnatish va asoslashda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Bunday vaziyatning umumiy sabablaridan biri - mantiqiy fikrlashning yetarli darajada rivojlanmaganligidir.

Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish usullari

Tahlil va sintez: O'quvchilarga biror narsani qismlarga ajratish (tahlil) va keyin ularni qayta birlashtirish (sintez) mashqlarini bering.

Taqqoslash va tasniflash: Biror mavzuni turli jihatlar bilan taqqoslash va ularni o'ziga xos xususiyatlariga ko'ra guruhlariga ajratish (tasniflash) jarayonlarini o'tkazing.

Umumlashtirish va aniqlashtirish: Bir nechta misollardan umumiy xulosaga kelish (umumlashtirish) va ma'lum bir tushunchani aniqroq izohlash (aniqlashtirish) mashqlarini bajartiring.

Mavhumlashtirish: Muayyan narsalarga bog'liq bo'lmagan holda, mavhum tushunchalar ustida ishlashga yordam bering.

O'yinlar: Turli mantiqiy o'yinlar, jumboqlar va savol-javoblar orqali bolalarni jalb qiling.

Mantiqiy fikrlash – bu muayyan masala yoki muammoni tahlil qilish, dalillar asosida to'g'ri xulosa chiqarish qobiliyatidir. Bu qobiliyat bolalarga:

- O'z fikrlarini aniq va izchil ifoda etishni;
- Vaziyatlarni to'g'ri baholashni;
- Muammolarga ijodiy yondashishni o'rgatadi. Boshlang'ich sinflar – mantiqiy fikrlashni shakllantirish uchun eng qulay davrdir. Chunki bu yoshdagi bolalarda qiziquvchanlik va tahlil qilish qobiliyati tabiiy ravishda rivojlanadi. Mantiqiy fikrlashning rivoji, ayniqsa, matematika va tabiiy fanlarda yuksak natijalarga erishish uchun muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi kunda xalqaro baholash dasturlari (masalan, TIMSS, PIRLS, PISA) ta'lim sifatini aniqlashda asosiy mezon bo'lib, mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratadi. Masalan:

TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) – matematika va tabiiy fanlar bo'yicha o'quvchilarning mantiqiy fikrlash darajasini o'lchaydi. Bu dastur o'quvchilarning masalalarni tahlil qilish, ma'lumotlarni tushunish va ulardan foydalanish qobiliyatini baholaydi.

PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) – o'quvchilarning matnni tahlil qilish va tushunish qobiliyatini tekshiradi. Bu jarayonda mantiqiy fikrlash muhim omil bo'lib, bolalarning matn mazmunini tanqidiy baholash qobiliyatiga e'tibor qaratiladi.

O'zbekistonning ushbu baholash tizimlarida ishtiroki ta'lim sifatini xalqaro darajaga moslashtirish uchun imkoniyat yaratmoqda. Shu sababli boshlang'ich sinflarda mantiqiy fikrlashni shakllantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

Boshlang'ich sinflarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish usullari O'quvchilarning mantiqiy fikrlashini shakllantirish uchun quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

1. Amaliy mashg'ulotlar: Matematik masalalar, mantiqiy boshqotirmalar va muammolar yechish orqali o'quvchilarda sabab va oqibatni aniqlash qobiliyati rivojlanadi.

2. Interaktiv o'yinlar: Shaxmat, domino yoki boshqa mantiqiy o'yinlar yordamida bolalarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalari shakllanadi.

3. Matnlarni tahlil qilish: Ona tili darslarida matn mazmunini tahlil qilish va savollar bo'yicha muhokamalar o'tkazish.

4. Texnologiyalarni qo'llash: Zamonaviy texnologiyalar, masalan, interaktiv dasturlar va mobil ilovalar orqali mantiqiy mashg'ulotlarni qiziqarli qilish.

5. Muammolar yechishga yo'naltirilgan darslar: Hayotiy masalalarni muhokama qilish orqali o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish.

XULOSA. Boshlang'ich ta'lim bosqichida mantiqiy fikrlash qobiliyatining rivojlanishi nafaqat o'quvchilarning individual muvaffaqiyatiga, balki jamiyat taraqqiyotiga ham ta'sir ko'rsatadi. Xalqaro baholash tizimlarida muvaffaqiyatli ishtirok etish, yuqori natijalarga erishish va o'z bilimlarini amalda qo'llash qobiliyati aynan mantiqiy fikrlashning rivojlanishiga bog'liq. Shuning uchun, o'qituvchilar zamonaviy metodlarni qo'llash va o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratishlari zarur. Mantiqiy fikrlash – bu faqat ta'lim jarayonining bir qismi emas, balki o'quvchilarning kelajakdagi hayoti uchun muhim vositadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bikbayeva N.U., Girfanova K.M. 4-sinf Matematika. Toshkent: «O'qituvchi», 2020. – 177 b.

2. Bikbayeva N.U., Sidelnikova R.I., Adambekova G.A. "Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi" darslik. "O'qituvchi". Toshkent-2016.

3. Jumayev M.E., "Matematika o'qitish metodikasidan praktikum" o'quv qo'llanma. "O'qituvchi". Toshkent-2014.

4. Ismoilov B. – "Boshlang'ich ta'limda innovatsion yondashuvlar" (2021)

5. Xudoynazarov, E. M., & Bekmetova, Z. Z. Q. (2022). O'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik va metodik asoslari. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(12), 1099-1107.

6. Egambergan, X. M., & Xo'janiyozova, Sh. B. (2023). Al-Xorazmiy-barcha zamonlarning eng ulug' matematigi. boshqaruv va etika qoidalari onlayn ilmiy jurnali, 3(1), 4-10.
7. Xudoynazarov, E. M., & Avezova, D. G'. Q. (2023). Inson fikrlashini rivojlantirishning didaktik asoslari. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(2), 310-317.
8. Xudoynazarov, E. M., & Avezova, D. G'. Q. (2023). O'quvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning didaktik asoslari. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(2), 289-297.

